

130 éves az ajkai szénbányászat 30 éves az Ajkai Bányászati Múzeum (1945–1995)

A II. világháborút követő első években az ország a magyar szénbányásztól, a szénbányászoktól – fogalmazhatunk így is – emberfeletti eredményeket várt el. Az ipar, a közlekedés megindításához, az intézmények működéséhez szén, szén és még több szén kellett. Eközben folyton változásban volt az ország társadalmi-politikai élete, s nem alakult ki egységes iparirányítás sem az átmeneti helyzetben lévő tulajdonviszonyok miatt. Megalakulnak az üzemi tanácsok, a szakszervezetek, s a pártbizottságok, amelyek kezdetben még együttesen a termelés növelését segítik, és szorgalmazzák.

Az 1946-os államosítást követően országosan meghirdetik a szénecatát, hogy minél több szenet kapjon az ipar, miközben az infláció az egeket ostromolta, s a bányásznak a havi fizetése, mire megkapta, alig ért néhány kg burgonyát. Szenes vagonok indultak a bányáktól, hogy élelemre cseréljék. Jól jellemzi ezt az időszakot a komlóiak kérése a központhoz, hogy küldjenek 120 q hagymát, legyen valami a csupasz kenyér mellé, amivel megehetik.

Ajkán erőműves és timföldgyári dolgozók segítettek a széntermelésben. Mint másutt is történt, Ajkán is megjelentek az internáltak első csoportjai, leszerelő katonákat irányítottak a bányához, hogy több legyen a munkáskéz. 1946. augusztus 1-jén bevezették a forintot, megszűnt az infláció, ezzel egyidőben a hatalom drákói szigorral lép fel a feketézők, árdrágítók ellen.

A bányaipar irányítására létrehozták a MÁSZ Rt.-t, amelyhez 6 bányakerület tartozott. Az ajkai medencét az V-ik, vagyis a várpalotai székhelyű Dunántúli Bányakerület irányítja. Az 1947-ben meghirdetett 3 éves terv alatt további szervezeti változtatást hajtanak végre a bányászat területén. Tíz nemzeti vállalatot hoznak létre, amelyek szénipari központokhoz tartoznak. A várpalotai székhelyű Közép-dunántúli Szénipari Központoz tartozott 1948. nov. 1-jétől a Vértes-bakonyi N.V. (Mór), a Várpalotai N.V. (Várpalota), és az Ajkai Szénbányák N.V. (Ajka). Igazgatója Tihanyi Alajos – korábban főaknász, helyettese dr. Zambó János, később a miskolci egyetem rektora.

Ez az önálló nemzeti vállalat rövid ideig tartó szervezeti konstrukció volt. 1952. január 1-jével létrehozzák a veszprémi központú Közép-dunántúli Szénbányászati Trösztöt. Ajkán három „B” kategóriájú vállalatot szerveznek, Ajkai, Cséki, Padragi Szénbánya Vállalat néven. A termelő aknák üzemi jogkörrel rendelkeztek. Ezt a háromlépcsős struktúrát 1954-ben kétlépcsősre alakítják, a vállalati központokat üzemi központtá minősítik át. Mindezek a szervezeti „visszalépések” az ajkai szénbányászat helyi irányításának mozgásszabadságát erősen behatárolták a későbbi évtizedekre.

A két és fél év alatt megvalósított 3 éves

tervet természetesen az ajkai medence is határidő előtt teljesítette, s a már meghirdetett következő terv ciklus, az első 5 éves terv magas tervszámait az ajkai 1950. évi tervteljesítés teljesíthetőnek tartotta „természetesen kellő szorgalommal, odaadással és éberséggel”. Hogy a kor hangulatát kevésbé ismerők érzékeljék, az 1949-ben elért országos eredményt a 11,8 millió tonnát az eredeti terv szerint „csak” 21,9 millióra kellett volna teljesíteni, ám 1951-ben ezt módosították, és a kitűzött cél már a 27,5 millió tonna lett, majd ezt 1953 júliusában mérsékelték. Óriási elvárások voltak, amiből természetesen az ajkai medencére sem kevés teher jutott. Néhány termelési számadat a ma bányászait meglepheti. 1945: 192 kt, 1949: 424 kt, 1954: 1078 kt. Öt év alatt a medence termelése közel megháromszorozódott, miközben a technika még érdemben nem változott. Ezt az eredményt csak az emberek lelkesedésével, lelkesítésével lehetett elérni. A politikai helyzet „normalizálásával” az internáltak helyét köztörvényes elítéltekkel helyettesítették és a mezőgazdaságból kényszerből ideáramoltatott emberekkel növelhették a létszámot.

1951-ben vājáriskola létesült Csingerben a szakember-utánpótlás biztosítására. S mint más bányaterületeken, az ajkai medencében is a földalatti munkára női munkaerőket alkalmaztak.

A kormányzat a lehetőségekhez mérten bizonyos értelemben honorálta a bányászok munkáját. Ekkor vezetik be a hűségjutalmat, dolgozzák ki az új premizálási rendszert, rendszeresítik a bányásznapiakat, s meghirdetik a 10 000 bányász lakás felépítését, amelyből Ajka is szép számmal részesült.

A termelési elvárások megkövetelték, hogy a bányák műszaki állapotára, fejlesztésére is központi intézkedést dolgozzanak ki. 1952-ben beindul az a program, amely a régi bányák rekonstrukcióját, és új bányák megnyitását eredményezte. Ajka ebből sem maradt ki, illetve csupán Ármin akna, amelyet úgy ítélték meg, hogy 1959–60-ban kimerül, nem érdemes a továbbfejlesztésre. Jelen írás szerzőjének megadatott, hogy közreműködőként végigkísérje azt a közös munkát, ami ennek az aknának a túlélését biztosította, és objektív okok miatt is – kedvezőbb bányaműszaki viszonyok – a medence legstabilabb bányaterületévé váljon.

A cikk terjedelme nem teszi lehetővé, hogy a bányaterületekkel részletesen foglalkozunk. Így csak érintjük a rekonstrukciós program teljesítését, amely kb. 1962-ig tartott.

Kossuth aknán elkészül a Kossuth lejtősakna, az északeleti alapvágat rendszer, végtelen kötelős szállítással. Így minden mezőrész ebből a rendszerből feltárható volt. Az elavult osztályozót kiiktatva a termelését kötélpályán szállíthatta a Központi Osztályozóra. 1962-

ben a személyközlekedés javítására személyszállító aknát mélyítettek.

Jókai Bánya termelését a Jolán akna szűk szállítási kapacitása korlátozta. A program keretében lejtősakna mélyül a termelvény kiszállítására, s 1962-ben elkészül egy új légakna, amelyhez egy altároló csatlakoztatásával az anyagbeadás is megoldódott. Az akna alatt egy új főszivattyúkammera épül és a padragi hártárvetőt kísérő, a bányát átfogó vízvágat létesül, amely a vízveszélyes bánya vízvédelmét hosszú évekig biztosította. A külszínen műhelyek épülnek, korszerű fürdő létesül, s 1960-ban kötélpályával csatlakozik a Központi Osztályozóhoz.

Padrag Bányán 1948-ra elkészül a Tánácsics szállítóakna és a Szkip akna, a hozzátartozó alapvágat rendszerrel, s előkészítik az első frontfejtést. Néhány napi üzemelés után közel 5,0 m³/min. vízbetörés veszélyeztette az aknarakodót is. Ebből egyértelműen következett, hogy magasabb szinten egy újabb akna mélyítése szükséges, amely kizárja a veszélyhelyzetet. 1952–56 között mélyítik le Hunyadi aknát. Ehhez a bányaudvarról egy altárolót hajtanak anyagbeadás, személyszállítás céljából. Az akna alsó rakodószintjét egy külszínre nyíló lejtősaknával kötik össze. A földalatti Tánácsics és Hunyadi rakodószintjét is összekötik, így a két független bányamező egységes, korszerű szállítórendszerrel üzemeltethető.

A bánya külszínén egy törőművet építettek, ahonnan vasúti kocsikkal szállították el a szenet az erőműbe. Mai szlogennel élve e betonmonstrumot unokáink is még sokáig láthatják. 1960-ban a Központi Osztályozóhoz kötélpályával csatlakozik.

Már a '40-es évek végén felmerül egy, a medence bányáit összefogó osztályozó terve, megépítése azonban csak a rekonstrukciós program keretében valósulhatott meg. Ezzel valójában egy korszerű bányaterület jött létre, amely – a szervezeten kívül élő két egységet az erőművet és a bányaterületet már ekkor a földalatti munkahelytől a kazánokig gyakorlatilag összekötötte.

Armin akna szénvagyónának újraterelése (1963) után kapott „bizalmat” a továbblépésre. A Csérvári mező bekapcsolásával stabilizálta a termelését. 1968-ban készült el az a kötélpálya, amely a rekonstrukciós programból kimaradt. E program keretében a bányatelepek szociális helyzete is javult. Orvosi rendelők, uszoda, kultúrházak, munkásszállók épülnek, és korszerű üzemeltetést biztosítanak.

Az '50–80-as években mindhárom ajkai bányauzemben a bányamunka minden területén kísérleteznek a legkorszerűbb technikák bevezetésével, amit természetesen behatárolt, hogy „dollár, vagy rubel relációból” kellett vagy lehetett megoldani.

1951-ben Padragon kísérleteznek először Magyarországon a „páncélpajzsokkal”, majd a következő években Jókai Bányán is vizsgá-